

УДК 316.35-055.3

Войтовська А. І.

викладач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

факультету соціальної та психологічної освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ЛГБТ-СПІЛЬНОТА В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ

Проаналізовано тенденції сприйняття гендерної ідентичності в суспільстві. Розглянуто сучасний стан ЛГБТ-руху (лесбійки, геї, бісексуали та трансгендерні люди) в Україні з акцентом на особливості національного правозастосування у цій сфері. Висвітлено політичне відношення в Україні до представників ЛГБТ-спільноти. Представлено результати експертного опитування серед студентської молоді Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Ключові слова: гендерна ідентичність, сексуальна орієнтація, ЛГБТ-спільнота, толерантність, законодавство.

Проанализированы тенденции восприятия гендерной идентичности в обществе. Рассмотрены современное состояние ЛГБТ-движения (лесбиянки, геи, бисексуалы и трансгендерные люди) в Украине с акцентом на особенности национального правоприменения в этой сфере. Освещено политическое отношение в Украине к представителям ЛГБТ-сообщества. Представлены результаты экспертного опроса среди студенческой молодежи Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины.

Ключевые слова: гендерная идентичность, сексуальная ориентация, ЛГБТ-сообщество, толерантность, законодательство.

Analysis of tendencies of gender identity in society. The current state of the LGBT movement (lesbian, gay, bisexual and transgender people) in Ukraine with an emphasis on features of the national law enforcement in this area. Deals with political relations in Ukraine to members of the LGBT community. The results of the expert poll among students of Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychnyna.

Keywords: gender identity, sexual orientation, LGBT community, tolerance, legislation.

У сучасному світі одним із критеріїв вимірювання демократичності суспільства є ставлення більшої його частини до суспільних груп, що становлять меншість, та до політики держави, спрямованої на забезпечення рівних прав для усіх громадян. Український ЛГБТ-рух є невід'ємною частиною інституціоналізації громадянського суспільства України. Його учасники є громадянами України, на яких поширюються усі права і свободи закріплені в Конституції України. Втім, на практиці українське суспільство в своїй більшості не готове сприймати нетрадиційну сексуальну поведінку як норму для певних соціальних груп, що відбивається на звуженні їх правових можливостей та проявах дискримінації.

В Україні зараз тільки і чуєш розмови про те, що ми взяли курс на євроінтеграцію. Але часто влада забуває про те, що повага до представників меншин – одна з вимог Європи. Та мова йде не тільки про владу, а й про українське суспільство загалом. Якщо подивитися коментарі під новинами про акції ЛГБТ – стає моторошно. Більшість людей принаймні на словах готові роздерти на шматки людей, які просто стоять з плакатами.

Ставлення до ЛГБТ і до прав людини для цієї спільноти є лакмусовим папірцем того, як людина, а особливо політик, чи чиновник, чи лідер держави розуміє, що таке права людини в принципі. Коли ми говоримо про права для ЛГБТ, не йдеться про якісь окремі чи особливі права, про якісь переваги чи про гомодиктатуру. Це ще один міф, який дуже активно поширюється в суспільстві. Йдеться про те, щоб ці

люди мали такі ж самі права, як їхні співгромадяни, незалежно від сексуальної орієнтації. Ми справді відслідковували нещодавні зміни в американському суспільстві, коли на федеральному рівні були дозволені одностатеві партнерства, шлюби. Сполучені Штати пройшли цей шлях. До речі, це почалося у 70-х роках і зараз ми бачимо результат [1]. Україна може пройти цей шлях набагато швидше, завдяки високому рівню інформаційних технологій. У нас вже є моделі, які можна наслідувати, є моделі, які не можна наслідувати, наприклад, Російська Федерація. Нам просто треба зробити вибір, і пройти цей шлях.

Високі рівні стигми та упереджень і відсутність законодавчої бази по забезпеченню захисту від дискримінації призвели до вкрай високого рівня дискримінації проти осіб на підставі їхньої сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Дискримінація щодо ЛГБТ зустрічається майже в кожній сфері життя, однак, ЛГБТ організації України вважають, що найчастіше з нею стикаються у сферах зайнятості, освіти, охорони здоров'я та при контактах з правоохоронними органами.

Як і в інших країнах, точна кількість лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів (ЛГБТ) в Україні невідома. Високий рівень стигми, з якими стикаються ЛГБТ в Україні, означає, що більшість представників ЛГБТ приховує свою сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність. В результаті оцінити кількість ЛГБТ осіб в Україні вкрай важко. Оцінки кількості ЛГБТ в інших країнах, однак, дозволяють припустити, що їхня загальна кількість знаходиться десь між 1,6% і 6,0% населення, що в Україні становитиме від 734,4 тис. до 2754 тис. осіб [1; 3].

Тож коротко проаналізуємо суспільне відношення в Україні до представників ЛГБТ-спільноти. У 1991 році, здобувши незалежність, Україна стала першою пострадянською країною, яка декриміналізувала одностатеві сексуальні стосунки. Однак, як і майже двадцять п'ять років по тому упередження та нетерпимість до ЛГБТ осіб усе ще залишаються поширеними. Дійсно, дослідження показують значне збільшення негативного ставлення до ЛГБТ в Україні з 2002 року [3]. Опитування, проведене Центром «Наш світ» у 2015 році, наприклад, показало підвищений рівень нетерпимості до ЛГБТ людей та низький рівень підтримки повної законодавчої рівності між ЛГБ і гетеросексуалами [4]. Якщо в 2010 році 42,5% респондентів погодилися, що ЛГБТ люди повинні мати ті ж самі права, що й всі інші особи в Україні, до 2016 року цей показник знизився до 34,1% [4]. Частка респондентів, які погодилися, що одностатеві пари повинні мати можливість юридично закріпити свої стосунки, зменшилася з 18,8% до 15,8%, а частка респондентів, які погодилися, що ЛГБТ люди повинні мати можливість виховувати дітей, зменшилася з 21,5% до 17,1% [4].

Українці готові терпіти багато чого: брехливих політиків, погані дороги, бідність, а от ЛГБТ-спільноту – ні. В українському суспільстві поки не прийнято толерантно ставитися до представників секс-меншин.

Виходячи із актуальності питання ЛГБТ-спільнот в Україні, ми провели анкетування на факультеті соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Для порівняння та зручності окремо проаналізуємо відповіді хлопців та дівчат (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Ставлення студентів до представників ЛГБТ-спільноти

№	Питання	Чоловік	Жінка
1	Чи знаєте ви значення аббревіатури «ЛГБТ»?	Так, знаю - 75 %	Так, знаю - 58%
		Ні, не знаю - 10 %	Ні, не знаю - 30%
		Не впевнений - 15 %	Не впевнений - 12%
2	Ваше ставлення до ЛГБТ-спільноти?	Різко негативне - 30 %	Різко негативне - 10%
		Негативне - 25 %	Негативне - 10%
		Нейтральне - 35 %	Нейтральне - 76%
		Позитивне- 10%	Позитивне - 4%
3	Чи є серед ваших рідних, друзів, знайомих, люди з	Так, жінки - 15 %	Так, жінки - 12%
		Так, чоловіки - 10%	Так, чоловіки - 14%

	гомосексуальною орієнтацією?	Ні - 40 %	Ні - 62%
		Не знаю - 35 %	Не знаю -12%
4	Скажіть, будь ласка, яке з цих тверджень найближче до Вашої власної думки	Гомосексуальність має бути прийнята в суспільстві - 10%	Гомосексуальність має бути прийнята в суспільстві - 34%
		Гомосексуальність не можна приймати в суспільстві - 45%	Гомосексуальність не можна приймати в суспільстві - 34%
		Жодне з цих тверджень - 45%	Жодне з цих тверджень - 32%
5	Чи були у Вас близькі фізичні контакти з представниками Вашої статі?	Так, були - 0%	Так, були - 12%
		Ні, і не хочу - 95%	Ні, і не хочу - 82%
		Не було, але цікаво спробувати - 5%	Не було, але цікаво спробувати - 6%
6	Оберіть твердження з яким ви погоджуєтесь	Гомосексуальність протиприродна і аморальна - 35%	Гомосексуальність протиприродна і аморальна - 44%
		Гомосексуальність/бісексуальність це сексуальна орієнтація яку не можна змінити і яка є нормою - 35%	Гомосексуальність/бісексуальність це сексуальна орієнтація яку не можна змінити і яка є нормою - 44%
		Якщо пройти спеціальний курс лікування, можна змінити свою сексуальну орієнтацію - 30%	Якщо пройти спеціальний курс лікування, можна змінити свою сексуальну орієнтацію - 12%
7	Чи вважаєте Ви, що гомосексуальні пари повинні мати право зареєструвати свої стосунки, як і звичайна подружня пара?	Так, повинні мати таке право - 15%	Так, повинні мати таке право - 26%
		Ні, не можна давати такого права - 35%	Ні, не можна давати такого права - 34%
		Важко відповісти - 45%	Важко відповісти - 40%
		Інше - 5%	Інше - 0%
8	Чи вважаєте Ви, що гомосексуальні громадяни мають право виховувати/всиновлювати дітей?	Так, вони повинні мати таке право - 20%	Так, вони повинні мати таке право - 24%
		Ні, не можна давати такого права - 35%	Ні, не можна давати такого права - 58%
		Важко відповісти - 45%	Важко відповісти - 18%
		Інше - 0%	Інше - 0%
9	Чи погоджуєтесь ви з твердженням, що представники ЛГБТ-спільноти повинні мати право нарівні зі всіма громадянами України?	Абсолютно згоден - 20%	Абсолютно згоден - 22%
		Скоріше згоден - 25%	Скоріше згоден - 28%
		Важко відповісти 20%	Важко відповісти 28%
		Скоріше не згоден - 25%	Скоріше не згоден - 14%
		Абсолютно не згоден - 10%	Абсолютно не згоден - 18%

10	Чи погоджуєтесь Ви з твердженням, що гомосексуальні контакти повинні бути заборонені і каратися згідно кримінального кодексу, як у радянські часи?	Абсолютно згоден - 20%	Абсолютно згоден - 8%
		Скоріше згоден - 5%	Скоріше згоден - 16%
		Важко відповісти - 45%	Важко відповісти - 22%
		Скоріше не згоден - 5%	Скоріше не згоден - 26%
		Абсолютно не згоден - 25%	Абсолютно не згоден - 28%

В результаті опитування було з'ясовано, що 45% хлопців вважають, що представники ЛГБТ-спільноти повинні мати права рівні зі всіма громадянами України. 75% респондентів знають значення аббревіатури ЛГБТ. 55% хлопців ставляться до ЛГБТ негативно, а 76% дівчат ставляться до представників ЛГБТ-спільнот нейтрально. Ще 25% хлопців вважають, що гомосексуальні контакти повинні бути заборонені і каратися згідно кримінального кодексу, як у радянські часи. 50% дівчат переконані, що гомосексуальні пари повинні мати право зареєструвати свої стосунки, як і звичайна подружня пара, 45% вважають гомосексуальність неприйнятною. На протигагу 34% відповідам дівчат, які вважають гомосексуальність прийнятною. 25% респондентів особисто знайомі із представниками секс-меншин. 35% хлопців та 58% дівчат впевнені, що гомосексуальні пари не повинні виховувати дітей. Ще 44% дівчат вважають, що гомосексуальність є нормою. У 18% дівчат були близькі відносини із представниками своєї статі.

Отже, відповіді хлопців та дівчат дещо відрізняються між собою у толерантному ставленні до представників ЛГБТ-спільнот, це є проблемою не тільки окремого факультету чи університету, а усього суспільства загалом. Над вирішенням цієї проблеми потрібно працювати ще не одному поколінню.

Під час Євромайдану одне з найбільш популярних гасел звучало як «Права людини – понад усе!». І всі люди, які були на Майдані, у тому числі представники різних меншин – національних, етнічних меншин, а також ЛГБТ, разом з усіма, виступали за права людини. Але потім, після Майдану, виявилось, що все-таки люди, які там були, мали трохи різні уявлення про те, що таке права людини. А якась частина з них вважала, що певні меншини, зокрема ЛГБТ, просто не є людьми, тому не можуть мати прав людини.

Майже всі з численних публічних демонстрацій і закликів проти прийняття антидискримінаційного законодавства або на підтримку законопроектів, що забороняють «пропаганду гомосексуалізму», проходили під релігійними гаслами або були пов'язані з діяльністю релігійних організацій. Державні органи та політики також зробили значний внесок у дискримінацію проти ЛГБТ осіб і організацій, зокрема, щодо свободи зборів та самовираження.

У 2013 році, напередодні очікуваного підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, рівень гомофобної риторики серед політиків і активістів дещо зменшився. Дійсно, протягом 2013 і на початку 2014 року спостерігалось зниження рівня гомофобних і трансфобних коментарів політиків, і навіть лунали обережні вислови на підтримку заборони дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації (хоча не було жодної згадки щодо гендерної ідентичності) [4]. Вочевидь, головною рушійною силою цієї тенденції було намагання поставити себе в один ряд із країнами ЄС [4]. На початку 2013 року український уряд, підготував проект закону стосовно внесення змін до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» з метою включення сексуальної орієнтації як захищеної ознаки, хоча й тільки в контексті зайнятості, відповідно до Директиви Європейського Союзу про рівне ставлення в сфері зайнятості та професійної діяльності. Законопроект був запропонований в рамках реалізації Плану дій із лібералізації візового режиму. Уряд подав його до Верховної Ради для подальшого розгляду.

До 2014 року жоден відомий український політик не підтримував публічно рівності для ЛГБТ, не засуджував гомофобії, трансфобії, дискримінації та насильства, з якими вони стикаються.

ЛГБТ особи в Україні відчувають серйозну й систематичну дискримінацію та нерівність як результат високого рівня стигматизації та слабкої правової бази. Незважаючи на те, що Україна була першою пострадянською державою, яка декриміналізувала одностатеву сексуальну активність ще у 1991 році, з того часу суспільна нетерпимість поступово зростала, особливо з початку цього століття. Останні дослідження показують, що три чверті населення України негативно ставляться до гомо- та бісексуалів;

трансгендерні особи також відчують стигматизацію. Українські законодавці досі послідовно ігнорували всі заклики до ухвалення законодавства, яке би прямо заборонило дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, та, навпаки, ухвалили низку законів, які прямо або опосередковано дискримінують ЛГБТ [5]. Існують значні проблеми з правоохоронними органами, починаючи з жорстокого поводження, домагань, шантажу і здирництва до нездатності захистити від дискримінаційного насильства. У такому суспільно-правовому контексті, як вже було зазначено, багато ЛГБТ осіб вирішують не розкривати свою сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність, бо зібрані для цього звіту факти вказують на те, що, зробивши це, вони напевно будуть дискриміновані у сферах зайнятості, освіти та охорони здоров'я.

Отже, ЛГБТ-рух є відносно чисельною групою в українському суспільстві, що інституційно динамічно еволюціонує та вимагає забезпечення рівних прав із іншими суспільними групами для свого повноцінного функціонування. Натомість, представники ЛГБТ-спільноти піддаються дискримінації як з боку органів державної влади, так й з боку суспільства загалом. Враховуючи історично обумовлені консервативні погляди переважної частини українського суспільства на питання, пов'язані із сексуальною ідентичністю, та виходячи з необхідності дотримування рівних прав для усіх громадян країни, в тому числі для представників нетрадиційної сексуальної орієнтації, вважаємо за доцільне, що слід розпочати громадську дискусію з метою пошуку компромісного варіанту цивілізованого співжиття усіх груп, що складають українське суспільство, та недопущення дискримінації до жодної з них. Необхідно переглянути і привести у відповідальність законодавчу базу України міжнародним зобов'язанням у сфері захисту прав людини. В подальшому – зважати на соціокультурні особливості української громади при ратифікації міжнародних документів. На нашу думку буде більш дієво змінити стратегію нормативної заборони (через дискримінаційні законопроекти щодо ЛГБТ-спільноти) на стратегію нормативної підтримки традиційних для України сімейних цінностей.

Література:

1. Гей-Альянс Україна «Statement in relation to yet another attempt to discredit EuroMaidan using LGBT issue», opoqua.org, 8 January 2014
2. Протести, перемоги і репресії в Україні: результати моніторингу 2014 р. / За ред. В. Іщенко. – К.: Центр дослідження суспільства, 2013. – 125 с.
3. В Україні невтішна ситуація з правами людини – Human Rights Watch. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2013/01/31/6982610/>.
4. Краткий ситуационный анализ положения ЛГБТ в Украине. Обзор. СОС Netherlands, Центр социальныхэкспертиз ИС НАН Украины, НА ГЛБ «ЛиГА». Киев – 2015. – 236 с.
5. Крок вперед, два назад: Становище ЛГБТ в Україні в 2010 – 2011 рр. / О.О. Зінченков, М.Г.Касянчук, А.В. Кравчук (Рада ЛГБТ-організацій України, центр «Наш світ», ЛГБТ-центр «ДонбасСоцПроект»). – К.: Центр «Наш світ», 2011. – 169 с.